

INTEGROVANÝ VĚDNÍ ZÁKLAD II

Vzdělávání pro udržitelný život, rozvoj a zdraví (dále VUR)
ve 21. století

IVZ II biologická část - přednáška č.1-2

Co je společné všem živým organizmům?

ŽIVOT - OBECNÉ VLASTNOSTI (I.)

(pojmy: jedinec, biologický druh, chemické složení z pohledu biologie, buňka)

Ing. Helena Jedličková, Ph.D.

**Vzdělávání pro udržitelný život, rozvoj a zdraví (VUR)
ve 21. století**

**Obsah přednášky biologie č.: 2
hledání a chápání souvislostí prostřednictvím klíčových slov:**

- **I. ŽIVOT : živé soustavy, jedinec, biologický druh!**
- **II. ! ŽIVOT – OBECNÉ VLASTNOSTI !**
- **III. Chemická podstata ŽIVÝCH ORGANISMŮ**
- **IV. BUŇKA - dostudovat**

Vzdělávání pro udržitelný život, rozvoj a zdraví (VUR)

ve 21. století

Cíl přednášky biologie č.: 2

Co je společné všem živým organizmům?

- ŽIVOT – vliv podmínek na projevy - biologické zákonitosti
- pochoopení základních principů existence života

- absolvent by měl znát *gnozeologický základ tak, aby obsah nejen chápal, ale i*

na modelových příkladech pro 1. st. jej uměl vysvětlit žákům

Jedinec a biologický druh

- **!! Živá příroda se skládá z jednotlivých živých bytostí = jedinec, individum, popř. organismus**
= soustava ohraničená od okolí, časově omezená a schopná vykonávat všechny životní funkce. Mezi ní a okolím probíhá výměna látek a energií v prostoru a čase.
- **!! Biologický druh = soubor organismů podobných vlastností, schopných se navzájem rozmnožovat a mít plodné potomstvo. I druh je ohraničenou soustavou.**

Obecné vlastnosti živých organismů

- jsou společné všem organismům a jako celek **je odlišují od neživé přírody !!!**

!!!! Obecné vlastnosti živých organismů (1)

- **1, Zvláštní chemické složení** – kromě anorganických látek. **organické látky, jejichž základním prvkem je: C= uhlík**, (bílkoviny a nukleové kyseliny, tuky a sacharidy...) => **vysoký obsah biogenních látek.**
- **2, Složitá makro - i mikrostruktura** – živé organismy jsou vysoce organizované a strukturálně složité organismy, jsou uspořádány stupňovitě (hierarchicky) – např. atomy uspořádány do molekul atd. **Cílem je co nejlepší průběh biochemických procesů.**
- **3, Buněčná stavba** – všichni kromě virů mají základní stavební jednotku – buňku. (viz ZNP 2.)
- **4, Metabolismus = přeměna látek a energie**
  - A, **Látkový metabolismus = přeměna látek** – organismus přijímá z vnějšího prostředí látky, ty zpracovává na látky tělu vlastní a pak odstraňuje zplodiny metabolismu.
  - B, **Energetický metabolismus = přeměna energie** – úzce souvisí s látkovým metabolismem = příjem a přeměna energie z potravy = rozklad potravy => vznik energie (využije hned, zásoba → ATP – adenosin trifosfát)

!!!!!! Obecné vlastnosti živých organismů (2)

- **5, Růst** — kvantitativní změna organismu, nevratné zvětšování objemu a hmoty organismu, často spojené se změnami tvarů organismu
- **6, Vývin - ontogeneze**— kvalitativní změna organismu
- **7, Dráždivost (pohyb)** — schopnost reagovat na podněty přicházející z prostředí
- **8, Autoregulace** — pochody uvnitř organismu jsou regulovány v závislosti na vnějším prostředí zpětnými vazbami
- **9, Rozmnožování a dědičnost** – schopnost organismu produkovat potomky s podobnými vlastnostmi rodičů
- **10, Proměnlivost a vývoj - fylogeneze** – schopnost organismu kombinovat vlastnosti rodičů a adaptovat se na prostředí (*9,10 = základ evoluce*)

Ad. 1.

Chemické složení živých organismů

- **SUŠINA** = zbytek těla organismu po odstranění vody, obsahuje organické a anorganické látky
- **POPELOVINA** = zbytek těla organismu po spálení, obsahuje jen anorganické látky

I. PRVKOVÉ SLOŽENÍ *velmi důležité!!!*:

!!! biogenní prvky !!! – (gennos – vytvářet)
tvoří 2/3 Mendělejevovy tabulky prvků;

prvky, z nichž jsou složeny organismy:

makrobiogenní

99,9% živé hmoty ----- **je jich 11:**

základní: C, O, H, N – 95 %

ostatní: S, P, Mg, Ca, Na, K, Cl – 4,9 %

mikrobiogenní = katalytické

0,1 % sušiny => v **těle malé množství, ale jsou součástí enzymů**

Fe, Cu, Mn, Zn, I, ...

- **stopové:** zlato, stříbro.....

II. LÁTKOVÉ SLOŽENÍ *velmi důležité!!!* :

ANORGANICKÉ LÁTKY

■ VODA

tvoří asi 60 – 95 % objemu těla

dokonalejší a starší organismy mají zpravidla méně vody
(např. medúzy 98 %, houby 35 – 95 %, zelené rostliny 70 – 85 %, člověk 60 – 63 %, semena 5 – 20 %)

Význam:

1. rozpouštědlo – organických i anorganických látek , rozkládá je na lehce vstřebatelné ionty
2. transportní médium - přesuny infúzí, bez potřeby energie
3. chemický aktivátor - př. vitamíny ve vodě rozpustné
4. pH – souvisí se stálým udržením pH
5. termoregulace – poměrně dlouho kumuluje teplo a poměrně rychle se ho zbaví, zabraňuje přehřátí organismu
- 6 produkt metabolismu aj.

ANORGANICKÉ LÁTKY

SOLI

Výskyt:

A, disociovány na ionty (Na^+ , K^+ , Ca^+ , ...)

B, vytvářejí nerozpustné sloučeniny
(uhličitany, křemičitany, fosforečnany...)

Význam:

1. *elektrické a transportní procesy na membránách,*
2. *součást makromolekulárních látek* (barviva, enzymy,...),
3. *v nerozpustné formě vytvářejí ochranné a oporné struktury* (schránky, kostry..)

PLYNY

CO_2 , N_2 , O_2 aj.

ORGANICKÉ LÁTKY - velmi důležité!!! :

- 30 % organismu, 90 % sušiny

Význam !!!!!:

- stavební látky => tvoří různé struktury buněk a mezibuněčné prostory
- zdroj a přenašeče energie → funkce zásobní
- řídící funkce (DNA, hormony, enzymy) aj.

a, SACHARIDY- CUKRY: znát !!!!

Význam:

- 1, rychlý zdroj energie (glukóza, škrob, glykogen,...)
- 2, stavební látky (celulóza, chitin)
- 3, schopnost udržovat a přenášet energii vázanou v chemických vazbách
- 4, snadno se nesou krví - vstřebávají se z potravy- projdou stěnami do tkáňového moku
- 10 % z organických látek těla

b, LIPIDY - TUKY znát !!!!

- - estery vyšších karboxylových (mastných) kyseliny a alkoholu
- - kapalné nebo pevné látky - většinou nerozpustné ve vodě (=>

Význam:

- 1, tepelný izolátor, ochrana proti vodě
- 2, zásobárna energie (oproti cukrům obrovské množství energie)
- 3, rozpouštědla (např. vitamínů...)
- 4, stavební látky

- 2 % z organických látek těla

Dělení:

- → neutrální tuky – estery mastných kyselin (olejová, stearová, palmitová) a alkoholu glycerolu
- → vosky – slouží k promaštění srsti - odpuzení vody (např. lanolin – srst ovcí)
- → fosfolipidy – stavební látky v buňce (hl. buněčná membrána)

C, BÍLKOVINY = PROTEINY znát !!!!

makromolekulární látky složené převážně z aminokyselin

Význam:

- funkční látky (enzymy, protilátky, některé hormony..)
- stavební látky (např. keratin, aktin, myosin, kolagen, elastin...)
- druhově a individuálně specifické
= produkty sekundárního metabolismu
(zásada obrany těla: ostny, trny, jedovaté látky !!!)
- zásobní látky (např. v semenech luštěnin)
- - 30 % z organických látek těla

d, NUKLEOVÉ KYSELINY (znát)!!!!

- makromolekulární látky složené z *nukleotidů*:

- → Deoxyribonukleová kyselina DNA
- funkce: nositel genetické informace
- → Ribonukleová kyselina RNA
- funkce: syntéza bílkovin

FUNKČNÍ TŘÍDĚNÍ ORGANICKÝCH LÁTEK:

- a) ENZYMY = BIOKATALYZÁTORY – doplňte si význam:
- b) VITAMÍNY
- c) HORMONY
- d) BIOLOGICKÁ BARVIVA
- e, TŘÍSLOVINY = TANINY
- f) SILICE A PRYSKYŘICE
- g) GLYKOSIDY
- h) ALKALOIDY
- i) ORGANICKÉ KYSELINY
- j) TERPENY
- k) KLOVATINY
- l) LATEXY

BUŇKA (viz ZNP 2)

- DOSTUDO VAT Z LITERATURY:
  - obecná stavba buňky rostlin, živočichů a hub - funkce organel, rozdíly
  - prokaryotická a eukaryotická buňka a třídění organismů

Tématické okruhy-klíčová slova

- Život -charakteristika živých soustav, základní podmínky a projevy života
- Chemické složení živé a neživé přírody (třídění prvků –makrobiogenní, mikrobiogenní , stopové a sloučenin – anorganické látky, organické látky v živých organismech)
- Buněčná stavba (samostudium)
Stavba buňky a základní rozdíly ve stavbě buněk organismů, přenos látek přes membránu - difuze a aktivní transport, turgor a osmóza.
Základní buněčné organely eukariot a jejich funkce(buněčná stěna, cytoplazma, jádro,vakuoly-lyzozomy, mitochondrie, endoplasmatické retikulum, plastidy), mitóza a meióza- vysvětlit význam

KONEC

- *DĚKUJI ZA POZORNOST,*
- *PŘEJI PŘÍJEMNÝ DEN*

Helena Jedličková